

Stanovisko chovatelské komise ČSV k článku

„Je to jasná genocida“
autora Bc. Jana Vondráka:

V MV č. 1/2012 nás autor článku Bc. Jan Vondrák seznámil se záměrem pana K., který se rozhodl vyhledat a rozchovávat na našem území původní tmavé plemeno včely. Vzhledem k tomu, že prezentované názory pan K. nepodepsal, nevíme, zda je začínající včelař a jde z jeho strany o nezkušenost, co znamená včelařit s bodavými a rozbíhavými včelstvy, či jde o zlý úmysl záměrně poškodit ostatní včelaře, jejichž matky se spáří s trubci tmavého plemene. Netušíme, která vlastnost včel tmavého plemene jej natolik motivovala k tomuto záměru. Výkonnost a bodavost tmavého plemene to jistě nebyla. Poukaz na naději, že: „tmavá včela (...) musí pochopitelně nějak zvládat nejen melecitózu, ale i varroózu,“ je od neznámého včelaře velice chabým předpokladem, který by bylo záhodno podpořit alespoň osobní včelařskou zkušeností. Bohužel autor neuvedl ani jediné jméno konkrétní osoby, na něž se pan K. obecně odvolává a který by mohl jeho hypotézy podpořit. Asi by bylo správné nejprve provést regulérní srovnávací test, na jehož výsledcích by se ověřilo, zda je očekávaný přínos tmavého plemene realistický. Tomu by se ale nejdříve musel pan K. cílevědomě a po léta věnovat. Pak by se mohl i podepsat, protože by za ním stála práce s konkrétními výsledky.

Živelný dovoz cizích plemen

Původní včela na území dnešních Čech a převážné části Moravy a Slezska patřila k tmavému plemeni, na území dnešního Slovenska a části jihovýchodní Moravy ke kraňskému plemeni.

V 2. polovině 19. století bylo tmavé plemeno včely silně překříženo rozsáhlými dovozy cizích plemen, z nichž měly podstatný vliv vlašské a kraňské plemeno. Proběhla vlna nekontrolovaného křížení (bstar-

dizace) se všemi svými negativními důsledky, které se projeví hlavně zvýšenou bodavostí, rojivostí a poklesem užitkovosti (Veselý, V.: Včelařství, Praha: Nakladatelství Brázda, 2003). Ve Včele brněnské byla v roce 1872 zveřejněna omluva starosty Spolku včelařů moravských Dr. Živanského za to, že ředitelství spolku po několik let objednávalo cizozemská plemena (Veselý-Lisý: Chov včelích matek. Praha: SZN, 1970).

Pověst tmavého plemene

Ohlédneme-li se v historii našeho včelařství zpět o 100 let, můžeme hádat, proč naši předkové byli nespokojeni se svou domácí včelou tmavého plemene. Včelařská čítanka z roku 1909 F. Wahnouta s kolektivem na str. 25 hodnotí chování včely domácí takto: „Otevřete-li úl domácím včelám, pobíhají z jednoho rohu úlu do druhého jako stádo ovec, někdy vyhrnou se ven. Na plástech utvoří chumáče, jež válejí se sem tam až najednou celé k zemi spadávají. Zde divoce sem tam pobíhají a mají-li k tomu příležitost, lezou vzhůru po včelařově oděvu. (...) Ke včelaři jsou včely domácí velmi nepovolené, a mají nezpůsob, že provázejí ho od úlu k úlu, což jest velmi protivné. Jejich návyk zastaviti se v letu na jediném místě ve vzduchu, jako by tu byly zavěšeny, unavuje oči včelařovy. Útočící včela nepovolí, leč by bodla a jest marno rukou se po ní oháněti, vždy spíše se jí chybíte než ji srazíte.“

Stav populace naší včely v 60. letech 20. století

V letech 1965–1966 provedl ing. Vladimír Veselý průzkum včelstev oblastních stanic. „Ukázalo se, že naše včela nese převážně znaky kraňského plemene. Ani jeden ze vzorků nevyhověl standardu tmavého plemene, pouze v západních Čechách se projevil jeho znatelnější vliv. Na Moravě pak většina vzor-

ků včel buď úplně vyhověla standardu kraňky, nebo se od něj odlišila jen nepatrně“ (Veselý, V.: Zastoupení kraňské včely v našich oblastních chovech. Včelařství, 1968, ročník 21, č. 4, s. 74–75.)

Srovnávací testy

Vzhledem k tomu, že rozbor exteriéru včel ještě nic neříká o užitkovosti včel, bylo v roce 1967 dovezeno 120 čistokrevných oplozených kraňských matek z Dolního Rakouska. Byly rozděleny do 5 skupin na vybrané oblastní chovy, kde proběhly porovnávací zkoušky s místním materiálem. Na základě dvouletého porovnávání obou plemenných materiálů bylo konstatováno, že kraňské plemeno kmene Troiseck se v podmínkách ČSR plně osvědčilo. Je podstatně mírnější a klidněji sedí na plástech při manipulaci. Ve srovnání se špičkovými chovy oblastních stanic dala jeho včelstva neprůkazně vyšší medné užitky (Veselý, V.: Zhodnocení importovaného plemene kraňské včely a jeho kříženců v podmínkách ČSR. Včelařství, 1974, ročník 27, č. 4; s. 74–75).

Na základě výsledků výše zmíněných srovnávacích testů byl vyhlášen program náhrady pokřížené místní včely včelou kraňského plemene. Tento program byl již založen na využití kontroly páření inseminací a přinesl značné oživení v chovu matek a v celé plemenářské práci. Byly rozmnožovány jak kmeny z Rakouska, tak kmeny místní kraňky, prověřené v uznávacím řízení (Veselý, V.: Včelařství, Praha: Nakladatelství Brázda, 2003).

Současný stav a struktura chovů matek

V současné době se chovu matek v ČR věnuje 108 aktivních chovů, které každoročně odchovávají cca 40 000 matek. Řídí se šlechtitelským programem a chovatelským řádem (k nahlédnutí na www.beedol.cz), jehož cílem je zkvalitňování užitkových vlastností kraňského plemene s výrazným zaměřením na mírnost a odolnost proti nemocem. Jejich práce je podložena každoročním vyhodnocením stovek údajů o vlastnostech a výkonech jejich včelstev, které chovatelé získávají měřením,

vážením a vlastním pozorováním. Schopnost získávat poznatky o včelstvech vlastním pozorováním se získá letitou praxí, včelařským vzděláním a důslednými záznamy. Šlechtitelská práce je dlouhodobá a kladných výsledků dosáhnou jen vytrvalí. Na základě tohoto vyhodnocení chovatelé matek vybírají nejlepší včelstva k dalšímu rozchovu. Vzhledem k tomu, že většinu včelstev chováme v obydlené krajině, měli bychom se snažit o bezkonfliktní soužití našich včel s okolním prostředím. Nehledě na to, že pro mnoho včelařů je včelaření koníčkem, kterého si chtějí užít se včelami, které jsou mírné a je radost s nimi pracovat. Řadě chovatelů matek trvalo několik desetiletí, než se na území ČR podařilo pracně mnohaletou selekcí z populace zemského chovu odstranit nevyhovující geny bodavých kříženců (což byl stav vzniklý již v 19. stol. po masivních importech různým plemen včely medonosné k nám – to pro ty, kdo historii dobře neznají). Toto se dá pokazit velmi rychle a nadlouho distribucí i jen malého počtu matek tmavého plemene do různých míst naší země.

Záměr zrestaurovat tmavé plemeno není bez odborné analýzy problematiky tím nejlepším východiskem. Proč?

1) Tmavé plemeno není z čeho zrestaurovat. Ze zbytků tohoto plemene, které byly nedávno lokalizovány ze vzorků včel ze západní části ČR (Šumavy), to považujeme za nemožné. K záchraně byť jen malé populace tmavého plemene bychom potřebovali včelstva s podílem původního plemene výrazně nad 50 %, a nestačilo by jich jen několik, rozhodně ne jen pár desítek. Z naší šlechtitelské praxe i s využitím inseminace matek (!) máme dost zkušeností s tím, že dostat z pár matek trvale do populace nějakou žádoucí vlastnost (přesněji geny) je nesnadné, stejně jako dostat z ní pryč nevyhovující vlastnost. A snaha obnovit populaci tmavého plemene z nyní zbytků je toho analogií.

2) Pracovat po generaci s hybridy s nevelkým po-

dílem tmavého plemene přináší nepříjemnosti nejen pro včelaře, ale i pro široké okolí v podobě zvýšené bodavosti až agresivity včelstev, jak víme ze zkušeností vlastních i dalších včelařů z let minulých. Bodavost hybridů je značně vyšší, než je bodavost včelstev čistého tmavého plemene. Bohužel, je to tak právě u hybridů tmavého plemene s jinými evropskými plemeny, tedy i s krajkou v ČR nyní zcela převažující.

3) Při šlechtění tmavého plemene by se dalo využít jeho některých hospodářsky zajímavých vlastností. Je však třeba vycházet z čisté populace plemene o její určité velikosti. A to u nás nemáme, jak je uvedeno výše, a bez importů genetického materiálu tmavého plemene mít už sotva můžeme. V Polsku a ve Skandinávii jsou rezervace tmavého plemene, tam to má nepochybně smysl. Odhadujeme, že obnovení populace tmavého plemene v ČR by bylo reálné ještě v 60. letech minulého století před masívními dovozy a rozchovem krajských kmenů včely medonosné, kdy v západní části území zřejmě byly významné početné stavy včelstev s převahou genů tmavého plemene, možná i čistá včelstva tmavého plemene.

4) Pokud se argumentuje, že tmavé plemeno může mít lepší předpoklady pro varroatoleranci (VT), souhlasíme, že tomu tak teoreticky může být, především proto, že populace tmavého plemene má historicky návaznost na iberské plemeno (*A. m. iberiensis*), a to na africké populace, které mají znaky VT lépe vyvinuty než většina evropských plemen. Zatím však není dostatečně prokázáno, že tmavé plemeno v podmínkách podobných našim (dlouhé plodování, zalétávání, vysoká hustota včelstev) je skutečně více varroatolerantní než současná populace včel u nás. Vzhledem k již vysvětlené rozdílnosti genů tmavého plemene u nás by však úsilí o restauraci populace tmavého plemene bylo mnohonásobně nákladnější a časově (odhadujeme v řádu několika desetiletí) velmi zdoluhavé, pokud vůbec úspěšné. Proto považujeme za jednoznačně moudřejší a ekonomičtější

věnovat čas a prostředky vyhledávání včelstev se znaky VT a jejich upevnování šlechtěním ve stávající české populaci včely! Což nakonec je nyní hlavní náplní Mendelovy společnosti pro včelařský výzkum – viz www.msvv.cz. A že to jde i s populací krajkou, ukazují pokroky v selekci včel na VT, byť zatím skromné.

5) Další neopomenutelná skutečnost je ta, že na malém, hustě zavčeleném území, kterým je naše republika, prostě z technických důvodů nelze chovat více plemen, i kdyby byla dobrá, protože hybridizaci nepůjde zabránit a s materiálem, který se štěpí v každé generaci, nelze úspěšně pracovat. Žák Hanse Ruttnera a dlouholetý šéf včelařské stanice v Lunz am See, Dr. Hermann Pechhacker, kdysi prohlásil: potřebujeme „erbfeste Biene“. Prostě potřebujeme včely, které předávají své vlastnosti na další generace. To se dá lehce pokazit a jen velmi obtížně napravit.

Článek Bc. Jana Vondráka v MV č. 1 na str. 9–11 o tmavém plemeni považujeme za nevydařený, protože je napsaný jednostranně, obsahuje subjektivní tvrzení a nepřesnosti a je podaný sugestivně. Proto jej nelze považovat za odborný článek, nýbrž článek vhodný spíše do bulvárního časopisu. Je škoda, že redakce takový článek zveřejnila, aniž by nechala oponovat redakční radu. To poškozuje její jednotlivé členy, kteří se chovu matek celoživotně věnují.

Zároveň chceme vyzvat čtenáře – včelaře, aby zvážili, zda podlehnou touze po výjimečnosti, která není podložena dlouholetou chovatelskou praxí ani znalostmi a přehledem v chovatelské práci a zda se budou aktivně podílet na opětovné bastardizaci populace naší včely.

Za chovatelskou komisi ČSV, o. s.:

Ing. Květoslav Čermák,
Ing. Dalibor Titěra,
Ing. Josef Janoušek,
Jaroslav Sedláček,
Ing. Pavel Cimala

Stanovisko redakce

Blíže neurčené nařčení z bulvárnosti patří mezi nejčastější útoky na periodikum, které zveřejní nepohodlné informace. Nám, členům redakce Moderního včelaře, je líto, že se k této praktice ve výše uveřejněném článku snížila i tak vážná instituce, jakou je chovatelská komise Českého svazu včelařů.

Při naší práci dbáme o to, abychom nabízeli správně vyvážený podíl vědeckých článků, publicistiky, zpravodajství a dalších nedílných složek odborného včelařského časopisu. Dovolujeme si vyjádřit obavu, že výše podepsaní autoři se neorientují v širokém spektru funkčních stylů a žánrů, se kterými soudobá žurnalistika pracuje – jinak by sotva mohli reportážnímu textu, který ze své definice přináší osobní názory a subjektivní svědectví, vyčítat jednostrannost, subjektivní tvrzení a sugestivnost.

Nesdílíme názor výše podepsaných autorů, že diskutovaný článek měl být oponován všemi členy redakční rady.

Domníváme se totiž, že chov jiných než kraňských včel je v mnoha svých aspektech víc politicko-ekonomické, než odborné téma. Protože mají někteří členové redakční rady ekonomický prospěch z chovu kraňských matek, dostávají se v této problematice do vážného střetu zájmů, který zpochybňuje jejich objektivitu. Ze stejného důvodu nemůžeme považovat za nestranné ani výše otištěné stanovisko chovatelské komise Českého svazu včelařů.

Výše podepsaní autoři tvrdí, že na našem území „z technických důvodů není možné chovat více plemen“. Dovolujeme si je proto upozornit, že více plemen se na našem území již dávno chová. Jsme přesvědčeni, že čím dříve přestaneme před touto skutečností zavírat oči, tím dříve budeme moci najít schůdné řešení, což může všem zúčastněným stranám pouze prospět. Redakce Moderního včelaře se proto zavazuje v informování o opravdovém, neidealizovaném stavu našich včel a včelařů i nadále pokračovat.

redaktoři MV